

YÖNETİM VE İLETİŞİM BAĞLAMINDA YENİ BİR BİLİM ALANI: YAŞAMBİLİM

Prof. Dr. İnal Cem AŞKUN

Günlük yaşamımız içinde, “canlılar” dünyasının, herhalde en karmaşık yapıda olanları insanlardır. Neden dersenez, bunun altında insanın tanımsızlığı, daha doğrusu, çeşitli koşul ve durumlarda, değişik insan tanımlarına gidilebilmesidir. Sözgelimi; bugün insan ve toplumsal yaşamını konu alan ne kadar bilim dalı varsa, bir o kadar da insan tanımı vardır diyebiliriz. Oysa “doğa”, diğer canlı türlerine bu denli geniş nicelik ve nitelik boyutlarında yaşama hak ve özgürlüğü tanımamıştır.

Kendisine böylesi geniş kapsamlı bir yaşam bağımsızlığı yetkisi tanınan veya elde eden insan ne yapmaktadır? Sorunun yanıtı ilk aşamada pek zor değildir, kolaydır ve tektir: İnsan bu yetkiyle kendisine yaşam kurmaktadır. O vakit hemen buradan, bir insan tanımına daha gitme olanağımız çıkmaktadır, şöyle ki: **İnsan doğal yetkiyle kendi yaşamını kurabilen canlıdır.**

Tanımda geçen “yaşam kurma” kavramı, insanı diğer canlıların, giderek “doğanın” karşısına geçiren bir kavram olmaktadır. Bu nereden çıkmaktadır? Doğa ve insanın çelişik konumundan. İnsan canlı

olarak doğaya bağlı kalırken, kurduğu yaşamla onun karşısında yer almaktadır. Oysa öteki canlılar, doğanın kendilerine tanıdığı yaşama hakkı ve düzeni içinde, ona uyum sağlayarak, yaşamlarını sürdürmektedirler. Genelde, balıkların havada uçarak, kuşların da su içinde yüzerek yaşamaları söz konusu olamaz. Örnek, diğer canlı türlerinin yaşama koşulları açısından da çoğaltılıp, genişletilebilir. Her canlı türünün kendisine göre yaşayabileceği ortamı, doğa hazırlamıştır. O ortamın dışına çıktıklarında veya çıkarıldıklarında canlılıklarını yitirir, ölürlür. Eğer insanlar, birçok hayvan ve bitkinin yaşamlarını sürdürdükleri doğal ortamları, yapay (suni) biçimde hazırlamamış olsalardı, bugün hayvanat, botanik bahçelerinden, akvaryumlardan, evlerde saksılarda yetiştirdiğimiz süs bitkilerinden, yaz-kış sofralarımıza katılan sera ürünlerinden yoksun kalırdık. Şu yalın örneklerden de görülmektedir ki insan; doğanın yaşama yer ve koşullarını kendine bağımlı kıldığı canlı türlerini, ona benzer ortamları doğrudan doğruya düzenleyerek ya da yaratarak, istediği biçimde yaşamına sokmaktadır. Kısacası insan, canlı boyutuyla bağlı bulunduğu doğaya, egemen olabilmekte, onu ve güçlerini kendi yararına göre kullanmayı becerebilmektedir.

İnsanın, canlı olarak bağlı bulunduğu doğaya üstün kılabilen yaşam kurma yetkini kullandığı en önemli düzenek (mekanizma) nedir dersenez; bunun yanıtı tektir; karar vermek. Kuşkusuz, hemen bir insan tanımı daha, çıkmaktadır şöyle ki;

İnsan kendi yaşamı hakkında kendisinin karar verebildiği bir canlıdır.

BİLİM NE YAPIYOR?

Buraya kadar insan ve yaşamı hakkında ortaya koymaya çalıştığımız gerçekler ışığında görüyoruz ki; belli bir tanımla evrensel bir anlatıma sığdırılamayan insanın birçok özellikleri onun tanımı biçiminde açıklanabilmektedir. Söz konusu açıklamalar çoğu kez "bilim" kaynaklı olduğundan, bilimin tanımı da insanı uğraştırmış, ancak kendine derli toplu bir tanım bulmayan insan; ne yazık ki, çok yararlandığı, çok güç kazandığı bilime de, her zaman ve her yerde geçerli bir tanım getirememiştir. Onu da kendisi gibi, değişik ortam ve koşullarda gösterdiği çeşitli özellikleri, çok sayıda tanım kalıpları içine almaya çalışmıştır. Durum böyle olunca, şimdi burada farklı bilim tanımlarıyla uğraşıp, "zihin" karıştırmak yerine, bilimin genelde ne yaptığına bakmak, daha yararlı ve sonuç verici olacak gibi görünü-

yor. O vakit yukarıya ara başlık yaptığımız soruyu yineliyoruz; peki öyleyse bilim ne yapıyor? Hemen ilk bakışta belirtmek gerekirse şunları yapıyor:

Gözlemliyor, inceliyor, araştırıyor, deniyor, kuramlar (teoriler) çıkarıyor, bulduklarından kuşkulanıp, başka ortam ve koşullarda yeneden gözlemliyor, inceliyor, araştırıyor ve yeni sonuçlara, kurallara, yasalara, yorumlara ulaşıyor.

İnsanın doğal yetkisiyle, kendi yaşamını kurmada, yine kendisinin aldığı kararlarda, işte biraz önce ne yaptığını açıklamaya çalıştığımız bilimden yararlanıyor. Bunu yaparken de ya bilim alanında daha önce yaşanmış, ilkeleşmiş, yasalaşmış bilgilerden; ya da doğrudan doğruya kendisi bilim kavramı kapsamına giren, yukarıda sözünü ettiğimiz eylemleri gerçekleştirerek yararlanıyor. Başka deyişle bilimle yaşamak, sadece "bilim adamı" denilen kişilerin değil, isteyen her insanın doğal hakkı oluyor.

YAŞAMBİLİM DÜŞÜNCE Sİ

İnsana özgü güçlerin başında düşünce gelmektedir. Öyle ki; bu özellik felsefede "insan düşünen hayvandır" tanımının yapılmasına bile yol açmıştır. Düşünceyi insanın yaşamından çektiğiniz zaman, geriye duygular ve güdüler kalır ki, bunlar diğer canlı türlerinde de şu veya bu biçimde bulunmaktadır. "Düşünüyorum, öyleyse varım" diyen düşünür, düşünme gücünü insanın varlığı ile eşdeğer tutmuştur. Gerçekten insanlar yaşamlarını, ister iç ister dış dünyalarında olsun, düşünceyle kurmakta, yine onunla koruyup, geliştirmekte, yokluğunda ise bunların yıkıldığını veya bozulup, dağıldığını görmektedirler. Düşünceye bağlı eylemlerinde, başarısızlığa uğrama olasılığı çok düşük olmakta, bunda bile, uğranılan kayıpları gidermede büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Bilimin özü düşüncedir. Bilim düşünceden beslenir, düşünceyi besler. Her insanın yaşamında, açıklasın veya açıklamazın, ona yön verdiği bir düşüncesi vardır. Buna çoğu kez yaşam felsefesi adı da verilmektedir. Bir şeyin felsefesi varsa, genellikle onun bilimi de vardır. Bu bilimin henüz insanlığın yararına sunulmaması, bulunmadığı anlamına gelmez. Değil mi ki insanız, beğenelim veya beğenmeyelim düşünce yükü (felsefesi) olan bir yaşama sahibiz, o vakit bunun bilimini de yapma gücümüz var demektir. Böyle bir güçten şimdiye kadar yararlanmamışsak, bunun yokluğunu ya da bundan sonra kullanacak yeteneğimiz olmadığını ileri

süremeyiz. Bu tür bir hiçe sayış (inkâr), savaşımını verdiğimiz insanlık onuruyla bağdaşmaz.

İnsanın içi ve dışıyla yaşam, gerçekten bir savaşı andırmaktadır. Bu savaşta yenik düşmemek, bilgiyi, bilmeyi kısacası bilimle bağını kurmayı gerektirir. Bunun içindir ki yaşambilimin kurucusu olarak gördüğüm YUNUS EMRE;

İLİM İLİM BİLMEKTİR
İLİM KENDİN BİLMEKTİR
SEN KENDİNİ BİLMEZSEN
BU NİCE OKUMAKTIR.

diyerek, “bilim” denilen şeyin amacının “bilmek” olduğunu, bunun da nedeninin insanın kendisini bilmek anlamına geldiğini, eğer sonunda kendimizi bilmemize yararı dokunmayacaksa, okumanın bile bir değer taşımayacağını, üstün sanat diliyle ortaya koymuştur.

KENDİNİ BİLME ÖZGÜRLÜĞÜ

Her insanın kendini bilmesi, bir yandan onun insanlık görevi olurken; diğer yandan da en doğal hakkı bulunmaktadır. Kendi dünyasında yol alacak insana yardımcı olmak gerekir. Ancak bu yardımın ona önderlik edecek biçimde “müdahaleci” bir tavırla düşünülmemesi zorunluluğu vardır. Kimin nereden gelip, nereye gittiğini yine kendisi bilir veya bilmek durumundadır. Kaynağı, gerekçesi ne olursa olsun, insana kendi özyaşamıyla ilgili olarak hiç kimsenin baskı yapmaması bir insanlık borcudur. Ters durumda, kişi kendi yolu ve dengesini kaybedip, bir daha kolay kolay düzeltilmeyecek zararlara uğrayabilir. Zamanı ve yeri söz konusu olmadan kişi, ne biçimde bir yaşayış içine girerse girsin, evren içinde yalnızdır, gücünü de bu yalnızlığından almaktadır. Aslında başkalarıyla, çeşitli konumlarda sürdürdüğü birlikteliği söz konusu yalnızlığını anlaması, kendini daha iyi bilip, tanınmasında tek çıkar yoldur.

İnsanın dış dünyasında bir toplum düzeni vardır. Devletiyle, kurumlarıyla, yasalarıyla, yönetimiyle herkes bu düzene uyacaktır. Ancak ne var ki birey, sözkonusu düzenin yaşayışını kendi iç dünyasına, toplumun istediği biçimde, kendine özgü bu dünyada, toplumun istediği biçimde, kendi özgür düşünce yolundan uzak yaşamak durumunda kalmamalıdır. Toplum düzenleri, bireye toplumsal yaşayışında önderlik ederler, görevleridir. Yalnız bu önderlik, masallardaki “kırkıncı kapı” örneği, bireyin kendi özkişisel yaşam kapısının önün-

de biter. Kişi bu kapının açıldığı özgün yaşamında, tek başına yol alacaktır. Bu onun insan olma hakkıdır; “gece gündüz gideceği, uzun ince yoldur”. İşte böylesine özgün (orjinal) yolun, özgür yolcusunun, kendini bilmesinde, yararlanacağı bilim alanının adı YAŞAMBİLİM olmaktadır.

YAŞAMBİLİM ALANI

Yaşambilim düşüncesi konusunda buraya kadar yaptığımız açıklamaları, “yaşambilim alanı” kavramıyla özetleyip, sonuçlandırmak mümkündür.

Her ne kadar insan, bir aile birliği içinde gözünü dünyaya açıyor, yine bu birliğin yardımıyla toplum yaşamına karışıyor da, aslında tüm bunlar; kendi özkişisel yaşamının bilincine varıp “kişiliğini” kimseye teslim etmeden, tüm katman ve türleriyle geliştirmesi amacına dönüktür. Toplum yaşamına küsüp, insanlardan uzak, ıssız yerlere çekilmenin; söz konusu yaşama sınırlanıp, ona karşı saldırıya geçip, şiddet göstermenin; çok içine kapanıp, sonunda “intihar” dediğimiz kendi canına kıymanın kişiye hiçbir yararı yoktur, tersine zararı çoktur.

İnsanın toplumdaki yaşayışını en iyi biçimde düzenlemek üzere, tüm bilimler görev yapmakta, onun söz konusu yaşayışıyla ilgili sorunlarını çözmeye çalışmaktadırlar. Ancak henüz bilimlerden hiçbiri insanın toplum yaşayışı dışında kalan, özkişisel yaşamına girip, bu yaşamlarını, onun söz konusu iç dünyasının yaşamını düzenleyip, yönetecek biçimde ele almış değildir. Ele almaları da pek beklenemez, çünkü yaşambiliminin alanına giren bu konunun, bilimin bugüne kadar başvurduğu geleneksel araştırma, inceleme, sonuç çıkarma yollarında gidilerek açıklığa kavuşamayacağı, ilerideki açıklamalarımızda çok daha iyi görülecektir.

YAŞAM KURMAK

Doğanın canlılar dünyası için geçerli yasalarından birisi de, onların doğup, büyüerek, sonunda ölmeleridir. İnsan canlı yönüyle doğaya bağlı olduğu içindir ki, aynı yasa onu da kapsar, ancak söz konusu yasa, insanı böyle genel bir “yazgı” çerçevesine alırken; içeriği bakımından, onu bu çerçevenin oldukça dışında tutmaktadır.

İnsanın dışındaki canlılar doğasında her canlının nerede, nasıl doğacağı, ne kadar yaşayacağı, nerede barınıp, ne ile besleneceği, ne zaman, nasıl üreyeceği, hangi canlıları avlayıp, hangilerine yem olacağı, yaşadığı ortamın çeşitli tehlikelerine karşı ne şekilde korunacağı gibi noktalar, henüz bizim bile çoğunu belirlemediğimiz en ince ayrıntılarına kadar saptanmıştır. Ne leylekler gidecekleri günü ve yeri şaşırır; ne de sürüngenler kış uykusundan geç kalkar. Bu arada kuşkusuz, annesinin karnındaki bebek de dokuz ayın dolmasını bekler. Özellikle memeli türü canlılarla, doğum olayında yaşadığımız doğal benzerlik, sonraki büyüme ve ölüm çizgisine kadar geçen sürede, bizim yönümüzde onlarla hiç benzemeyen bir "yaşam serüveninin" içinde kalmamızı zorunlu kılar. Başka deyişle, bazı yönleriyle insana benzeyen canlılar, doğanın kendilerine hazırladığı bir yaşama gözlerini açarken, insan yaşayacağı ömrün kendisine ne getireceğini bilmediği oldukça karanlık bir yaşama göz kırpar.

Ayrı (istisnai) koşullar dışında, insan bir aile içinde dünyaya gözlerini açar. En yalın canlı gereksinimlerini başta annesi olmak üzere, babası ve diğer aile bireylerinin yardımlarıyla giderir. Çevresindeki yaşam kültürünü tanıması, ona uyarlanması (intibak etmesi) diğer canlılardakinden çok daha uzun bir süreyi kapsar. Bu arada en büyük sorunu kuşkusuz dildir. Çevresinden birkaç sözcük öğrenene kadar, çoğu kez en yakınındakilerin bile anlamakta güçlük çektiği, birtakım ses ve hareketlerle istediğini anlatmaya çalışır. Duyulduğunda insana tedirginlik verip, huzursuzluk yaratarak, bir an önce kesilmesi için çaba göstermeye yolaçan "ağlama" ile isteklerine ilgi çekme yöntemine sıkça başvurur. Diğer deyişle, insanın yaşam kurmada ilk başvurduğu doğal eylemi ağlamaktır. Bu aynı zamanda doğmaya karşı bir tepkiyi de dile getirir. Öyle ki bir görüşte bunun için, "yaşam güzel olsaydı, doğarken ağlamazdık" biçiminde karamsar bir anlatım da kullanılmıştır.

YAŞAMI ÖĞRENMEK

Doğarak yaşama gözlerini açan diğer canlılar ağlamazken, neden insan doğarken ağlamaktadır? Bunun biyolojik nedenleri dışında, herhalde simgesel (sembolik) bir nedeni de olsa gerekir. Kanımızca bu da insanın kendine bir yaşam kurma zorunluluğu içinde dünyaya gelmesidir. Öteki canlılar gibi insanın yaşamdan öğreneceği şeyler o kadar basit değildir, tersine çok karmaşıktır. En doğal gereksinimi

olan beslenmede bile Őu soruların yanıtlanması zorunluluğu vardır. Ne ile beslenecektir? Niçin beslenecektir? Nasıl beslenecektir? Ne zaman beslenecektir? Nerede beslenecektir? Kim besleyecektir? Bu ve benzeri sorular kuşkusuz insanın daha bebeklik döneminde diğer temel ihtiyaçlarının giderilmesinde de sözkonusudur.

İnsanın aile çevresinden edineceği bilgiler, bir yönüyle onu ileride kendisi de aile kurarken yararlanacağı konuları kapsarken; diğer yönüyle de onu aile dışındaki toplum yaşamına hazırlamaktadır. Başka deyişle birey, gönüzü açtığı aile yaşamının kültüründe edindiği bilgi beceri ve deneyimlerle, toplumsal çevrenin genel yaşam kültüründe kendine yer edinmeye çalışacaktır. Bu konuda eğer aile dışında bir okul yaşamı da olacaksa, burada kendisine toplumsal yaşam kültürünün aile dışında kalan alanlarında bilgi, beceri ve deneyim kazandırılacaktır. Ancak ne var ki, kişinin yaşamını kurması için okuldaki öğrendikleri de yetmemekte, okul sonrası çalışma yaşamına katıldığında kendisine zaman zaman ömür boyu unutamayacağı "hayat dersleri" verilmektedir. Denilebilir ki insanının yaşamını kurmasında bu "öğrenme macerasının" sonu gelmeyecek mi? Ne yazık ki buna bir çırpıda "evet" yanıtını vermek pek kolay olmamaktadır. Bazı insanlar, çoğu kez uzun bir ömür yaşadıkları halde, yine de kendilerine bir yaşam kurmayı başaramadan dünyadan ayrılabilirler. O vakit hemen akla bir soru daha gelmektedir: Peki yaşam kurmak ne anlama gelmektedir? Kısacası yaşam kurmak Őunlardan biri veya birkaçı mıdır?

- İyi beslenip, barınarak, dinlenmek ve eğlenmek midir?
- İyi para kazanmak mıdır?
- Yükseköğrenim görüp, yüksek nitelikli mesleklerde çalışmak mıdır?
- İyi bir evlilik yapıp, mutlu bir aile yaşamı edinmek midir?
- Yüksek orun (mevki) ve şöhret sahibi olmak mıdır?
- Kimseyle çatışmadan, herkesle iyi geçinerek, kendine göre mutlu bir yaşam sürmek midir?
- Yakın, uzak çevresinde, ülkesine, giderek insanlığa büyük hizmetlerde bulunmak mıdır?

— Dinsel inançlarının gereğini de yerine getirerek, hem bu dünyayı, hem de “öbür dünyayı” kazanmak demek midir?

Yoksa bütün bunların hepsinin dışında, geçerli deyimleriyle, “beşikten mezara kadar”, belki ondan da sonra hep öğrenmek, öğrenmek midir?

KURULAN YIKILMAZ MI?

Kurulan yaşam da olsa, günün birinde yıkılabilir. En azından ölüm denilen olayla bu yıkım gerçekleşir. Nasılsa yıkılacak diye bir şeyi kurmamak, yaşam mantığı ile bağdaşmaz kuşkusuz. Nasıl öleceğiz diye yaşamaktan vazgeçmiyorsak, buna bağlı yaşam kurma çabalarından da doğal olarak, “son nefes” anına kadar uzak durulmayacaktır. Aslında yaşam kurmak bir ikilemi de içermektedir. Somut yönüyle, insan dünyaya gözünü açar açmaz kendisine bir yaşam kurmaktadır ve kurduğu bu yaşamı, yaşı ilerledikçe, sırasında her gün değiştirebilmektedir. Oysa diğer canlılarda böyle bir durum söz konusu olamaz. Doğanın kendilerine tanıdığı yaşayış süresini, yine onun kurduğu yaşam içinde, herhangi bir değişikliğe uğratmadan geçirirler. Onları böylesi yalın bir yaşama bağlayan en önemli özelliklerinden birisi de canlarının olmasına karşın (rağmen), canlarının sıkılmamasıdır. Daha önce belirtmeye çalıştığımız insan tanımlarına şimdi bir yenisini daha ekleyebiliriz, şöyle ki; “insan canı sıkılabilen bir canlıdır”. Yaşam boyu nelere canımız sıkılmıyor ki... Burada sıralamaya kalkarsak, herhalde bunun için dergide ayrı bir özel ek yayınlamak gerekir. Sırasında ailede hazır bulduğumuz kurulu yaşamdan sıkıldığımız gibi, doğrudan doğruya kendi istencemizle (irademizle) kurduğumuz yaşamlardan da sıkılırız, öyle ki bu sıkıntı bazılarımızın yaşamına yine kendi istekleriyle son verme olgusuna bile yol açabilir. Biz sırasında bunu da insanın diğer canlılara bir üstünlüğü olarak görür ve kendimize yeni bir tanım daha getiririz, o da; “insan, gerektiğinde veya istediğinde kendi yaşamına, yine kendisinin son verebildiği bir canlıdır”.

Bu yazılanların sonunda canınız sıkılıp, ömrümüz hep yaşam kurup, yıkmak, sonra tekrar kurmakla mı geçecek, diyebilirsiniz. Doğrudur, gerçekten can sıkıcıdır. Hatta hiç yaşam kurma düşüncesine ulaşmadan yıllarını geçirenler de vardır. Umutlar hep gelecek bahara kalır. Ancak ne var ki, baharların sonu gelmez, yaşanacak yılların gelir. Ne yapalım, insanız, bizim yazgımız bu. Başka türlü olsaydı, niye doğarken ağlayıp, ölürken yaşama gülümserdik?

YAŞAM BİÇİMLERİ

Sözlük anlamıyla “biçim”; diliminde yakışık alan şekil (Bu odaya bir biçim vermeli); benzer şekil (Kule biçiminde ev. Bu ne biçim iş) gibi anlatımlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Biçim doğanın özünden gelen bir kavramdır. Doğanın kapsamı içinde olup da, biçim kavramının dışında kalmış herhangi bir olgu yoktur. Biçimsizlik doğal değildir.

Biçmek, biçim vermek eylemleri aynı zamanda bir “yaratıcılığı” içerir. Yaratılan ister bir “devlet” ya da “elbise” olsun, hepsi biçim kavramının sınırları içinde bir anlam ortaya koyarlar. Bilimin bir görevi de bilmediğimiz evrensel, doğal, toplumsal kültürel biçimleri günışığına çıkarmaktır. Öte yandan bilim, birtakım olgulara biçim bulmak, eskienlerini yenileriyle değiştirmek görevini de yüklenmiştir.

Duyu konusu olan her olayın bir biçimi olduğuna göre, kendine özgü bir beden yapısı bulunan insanın, buna bağlı bir yaşam biçimi de kuşkusuz vardır. Ancak burada da insan, doğanın diğer canlılarından ayrılan bir konumdadır. Şöyle ki; diğer canlıların yaşam biçimleri kendi türlerinde birbirlerinin tıpkısı iken; insanda bu yaş, yer, zaman, toplumsal ve kültürel bağlamda çok çeşitli görünümler ortaya koyar.

Doğanın bir canlı olarak bizden beklediği birtakım eylemleri --beslenme, barınma, dinlenme, savunma, vb-- yerine getirmede, fiziksel bedeninin de sınırlayıcı koşulları altında, görülen benzerlik ve tıpkılıklar; toplumsal ve kültürel davranışlar açısından her insanın kendine özgü değişik özellikleri taşır. Sözelimi her insan uyur, ancak hiçbirinin uyuma biçimi ve uyurken gördüğü rüyalar birbirine benzemez. Herkes yer, içer ancak hiçbirinin yediklerinden, içtiklerinden aldıkları tat birbirinin tıpkısı değildir. Her insanın iyi, kötü sezgileri, düşünceleri vardır, ancak hepsi kendine özgüdür ve bir öğrenme konusudur. Hiç kimse ikizi için bile olsa, “ben onun şu anda ne düşündüğünü, ne hissettiğini biliyorum” diyemez. Eğer diyorsa, o vakit yapısını taşıdığı “insan” kavramı hakkında henüz en yalın anlamıyla da olsa, pek yeterli bilgisinin olmadığı ortaya çıkar.

Tüm bu benzemez durumlar, özgünlükler (orijinallikler), çeşitlilikler bireyin yaşam biçiminin konusu olmaktadır. Gerçi dış görünüş bakımından, insanlar da diğer canlılar karşısında, sanki ortak bir yaşamı paylaşıyor gibi görünebilirler. Ancak böylesi bir görüntünün,

arıların yaptığı bal pетеğinin biçiminin altıgen olmasına karşın içindeki balın aynı tadda olamayacağı gerçeğinden, pek ayrılan bir yanı yoktur. Bunun içindir ki, her insanın ömrü boyunca, sınırları hem genel, hem ona bağlı özel çizilmiş, değişik yaşam biçimleri görülebilmektedir.

HAZIR VE ÖZGÜN BİÇİMLER

Giyislerin (elbiselerin) hazır ve terziye yaptırılanı olduğu gibi, yaşam biçimlerinin de bunlara benzer yönleri bulunmaktadır. Örneğin toplumun kültürel, ekonomik, meslek, vb. açılardan değişik "sınıfları" içinde yer alan bireylerin, sözkonusu sınıfın, genelde benimseydiği yaşam biçiminin koşullarına uyma zorunluluğu bulunmaktadır. Örneğin bir çiftçi yaşamının, o yaşamın içinde bulunanları ortak davranışlara yönelten özellikleri vardır. Belli bir "sınıfa" malolmuş yaşam biçimini, o sınıfın bireyi değiştiremez. Öte yandan çalışma yaşamında da her kurumun, çalışanlarından uyulmasını istediği mesleki yaşam biçimleri bulunur. O kurumun çalışma yaşamına giren kişi, onun biçimsel koşullarına da uymak zorundadır. Öyle ki, asker, polis vb. "üniformalı" mesleklerde, bireyin görevine giderken istediği renk ve biçimde elbise giymesi bile söz konusu olmaz. Ayrıca belli yaş dönemlerinin de insanların yaşam biçimlerini kısıtlayıcı yönleri vardır. Sözgelimi, orta ve ileri yaştakiler, gençlerin, çocukların yaşam biçimlerine ortak olamazlar. Ayrıca "moda" dediğimiz olgu, belli sınıftan insanların, birçok davranışını, bir "zaman" boyutunda; kalıplayabilmektedir. Bütün bunlardan görülmektedir ki, her ne kadar insanların yaşam biçimleri yer, zaman, yaş, kültürel, ekonomik, meslek ve diğer toplumsal koşullar bakımından çok çeşitli görülmekte ise de, sanki görülmeyen bir güç, bir hazır giyim atölyesinin belli büyüklük, renk kalıp ve türdeki giysi üretimine benzer olarak, her insan için yukarıda belirttiğimiz toplumsal koşullara uygun hazır yaşam biçimleri üretmektedir.

SEÇME "ŞANSIMIZ" YOK MU?

"Hazır yaşam biçimleri" olgusu karşısında, insanın doğal olarak düşünebilir, hiç mi seçme "şansımız" yok? Kuşkusuz var. Daha önce sözünü ettiğimiz arı, bal, petek bağlantısı burada da geçerli. Evet, her yaş ve toplumsal konumda, sırtımıza "üniformalı" gibi geçirilen yaşam biçimleri bulunmaktadır. Ancak bu "üniformalı" yaşam biçim-

lerinin içinde, herhalde ağızsız, dilsiz, cansız “mankenler” değil, İNSAN vardır. Sezen, düşünen, duyumsayan, ağlayan, gülen, kızan, hoşgören insan. Kısacası üreten, yaratan İNSAN.

Bir arı bile binbir çiçekten topladığı özden bal yapıp, peteklere doldurabilirken, neden insan da bu “üniforma” benzeri yaşam biçimlerinin içinini kendi ÖZÜNDEN ürettiği sezgi, düşünce ve duygularla doldurmasın... Başka deyişle, sözkonusu hazır yaşam biçimleri neden özgün yaşamlara dönüşmesin, aslında dönüşüyor da...

Kimsenin yaşamın belli dönemleri dışında uzun süre, kendi isteğine uygun olarak, çocuk, genç, yaşlı kalma olanağı yoktur. Kimsenin toplumun belli sınıflarında, eğer istemiyorsa, bir ömür boyu kalma yazgısı da yoktur. Ne duygu ve düşüncelerimizde, ne inanç ve amaçlarımızda “değişmez” diye bir yasa geçerli. Tersine İNSAN, gelişme (tekamül) denilen evrensel bir doğal yasaya uymakla yükümlü. O vakit “seçme şansımız yok” yerine “seçme şansımız çok” diyebiliriz.

YAŞAM KÜLTÜRÜ

Günlük yaşamımızda çok sık sözünü ettiğimiz kavramlardan birisi de kültürdür. İlgili yayınlarda (literatürde), kültür için genelde şu tanımlar yapılmıştır:

- Kültür, bir toplumun tüm hayat biçimidir.
- Kültür, belli bir düşünceler sistemi ya da bütünüdür.
- Kültür, büyütülerek bilimsel ekrana yansıtılmış bireysel psikolojidir.
- Kültür, toplumdaki geçmiş davranışların biriktirilerek aktarılan sonuçlarıdır.
- Kültür, insan gereksinimlerinin karşılanması için doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak çalışan araç ve gereçler ile, gelenek, görenekler ve bedensel veya düşünceyle ilişkili alışkanlıkların tümüdür.
- Kültür, bir toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü dil, duygu, düşünce, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümüdür.

Öte yandan, bu ve benzeri kültür tanımları yanında, günümüz Türkçesinde kültür sözcüğü, aşağıdaki değişik anlamlarda kullanılmaktadır:

- Tarımda : Ekin, ürün.
- Tıpta : Uygun koşullarda bir mikrop türünü üretmek; sözgelimi boğaz kültürü yaptırmak gibi.
- Tarih öncesi dönemler için: İnsan eliyle yapılmış ve ortak nitelikleri bulunan eşyalar topluluğu ile belirlenen evreler, çağlar; örneğin bakır kültürü, neolitik kültür vb.
- Belli bir konuda edinilmiş geniş ve sistemli bilgi: Tarih kültürü, müzik kültürü, vb.
- Eleştirme, değerlendirme, zevk alma yetilerinin geliştirilmiş olması durumu: Kültürlü kişi.
- Bir topluma, ulusa ya da uluslar topluluğuna özgü düşünce, davranış ve sanat yapıtlarının (eserlerinin) tümü : Türk kültürü, Fransız kültürü, İslam kültürü, vb.
- Tarihsel gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddesel ve tinsel (manevi) değerlerle, bunları yaratma ve sonraki kuşaklara aktarmada kullanılan araçların tümü : Uygarlık.

Toplumsal yaşam bağlamında, kültür kavramıyla ilgili olarak yukarıda belirttiğimiz tüm tanım ve anlamların değeri vardır, hiçbiri diğerinden daha az önemde değildir. Toplumbilimleri dediğimiz bilim dalları, kültür kavramı konusunda, şu veya bu biçimde sözünü ettiğimiz kültür tanım ve açıklamalardan yararlanırlar.

Ancak ne var ki, henüz tanımını yapma girişiminde bulunmadığımız yaşambilim alanından kültüre bakmaya çalıştığımızda, konunun bu kadar belirgin tanım ve açıklamalarla içinden kolaylıkla çıkılamayacağı görülecektir. Daha önceki bir açıklamamızda da belirttiğimiz gibi; insanın toplumdaki yaşayışını en iyi biçimde düzenlemek üzere, tüm bilimler görev yapmakta, onun sözkonusu yaşayışla ilgili sorunlarını çözmeye çalışmaktadırlar. Ancak henüz bilimlerden hiçbiri insanın toplum yaşayışı dışında kalan özkişisel yaşamına girip, bu yaşamdaki görünümüyle insanın yapısını, güçlerini, bunlardan çıkan davranışlarını, onun gizemli iç dünyasının yaşamını düzenleyip, yönetecek biçimde ele almış değildir. Durum böyle olunca, toplumsal yaşam açısından geliştirilen kültür kavramını, aynı biçimde ve

aynı anlam boyutlarıyla yaşambilim alanına yansıtmanın olanağı yoktur. Bu alan için daha değişik tanım, yorum ve açıklamalara gereksinim vardır.

KÜLTÜREL VARLIK OLARAK İNSAN

İnsanın, sayısı belirlenemeyen çok çeşitli tanım ve açıklamalardan birisi de onun kültürel bir varlık olduğu biçimindedir. Buradaki kültürel varlık sözü, insanın kültür yaratıcılığından ileri gelmektedir. İnsan doğmadan, daha anne karnında iken bile çevresinde bir kültürün oluşmasına yol açar. Her aile kendi gücü oranında, doğacak çocukları için birtakım hazırlıklara girişir. Çocuk ilkse, genç çift anne-baba olmaya, onların anne ve babaları ise de, anneanne, babaanne olmaya hazırlanırlar. Bu arada yakın akraba çevresinde amca, hala, teyze, dayı olacaklar kendilerini yüksek sesle duyurmaya başlarlar. Çocuk ilk değil de, ikinci ise bu kez ağabey veya abla olacak birincisinin, ruhsal dünyasında beklenen değişmelere karşı kendisinin hazırlıklı olmasına yardımcı çabalara girişilir. Doğa, anne karnında çocuğu yaşama canlı olarak hazırlarken, aile çevresi de toplum içinde sürdüreceği yaşam ortamının hazırlıklarıyla uğraşmaktadır. Her ulusun, bölge ve yörenin kültüründe, doğum öncesi hazırlıklar, ayrı bir halkbilim (folklor) alanını oluşturur.

Daha doğum öncesinde, dünyaya gelişi ayrı bir kültürel olgu niteliği taşıyan insanın; doğum sonrasında çevresinde yarattığı kültürleşme hızında büyük bir yükseliş göze çarpar. Hızı arttıran en önemli etkenlerin başında, yeni doğanın ilk günden başlamak üzere, çevresini kendi istek ve eğilimlerine göre düzenletmeye başlamasıdır. Bunda kullandığı birinci "silah" ağlamasıdır. Henüz birkaç günlük iken, aile büyükleri, davranışlarında çocuklarını yaşadıkları anne, baba ya da yakın akrabalarınıninkine benzer yönler bulmaya başlarlar. İnsandan başka hiçbir canlının doğumunda, böylesi geniş kapsamlı bir kültürel yaşam olgusuyla karşılaşılmaz.

YAŞAMIMIZIN KÜLTÜREL BOYUTLARI

Kültürel bir varlık olarak dünyaya gelen insan, diğer canlılar gibi tek tip ve tekdüze bir yaşam sergilemediği için, daha önce belirtmeye çalıştığımız toplumsal yaşam kültürü yanında, özkişisel yaşam kültürüyle de inceleme konusu olmaktadır. Buna kısaca insa-

nın dış ve iç dünyasının kültürel boyutları da diyebiliriz. İşte yaşam-bilimin bu bağlamda odaklandığı asıl boyut, insanın iç dünyasının kültürel ortamıdır. Çünkü her ne kadar, doğduğumuzda çevremizde oluşur durumda bulduğumuz bir kültürel ortamla karşılaşılırsak da, böyle bir ortamla bizi şu veya bu biçimde ilişkilendiren bir de özkişisel kültür ortamımız vardır. Örneğin sözkonusu ortamın çok sık sözü edilen kavramları arasında **benlik, kişilik, duyunc, (vicdan), us, (akıl), inanç, duygu, düşünce, zihin, kalıtım, soyaçekim, algı, duyu, duyu dışı algı, istenç (irade), ruh, bilinç, bilinçaltı, bilinçdışı, durugörü, duru-ışiti, davranış, etki, tepki, iç çatışma, gönülgücü (moral), anlak (zekâ), sezgi, vb.** yer almaktadır.

İşin ilginç yanı, insanı doğumu ile ölümü arasındaki yaşam çiz-gisi ve toplumsal ortamlarında, beş duyu, üç boyut düzeyinde ince-leyen "pozitif" bilim anlayışının kapıları, bireyi doğum öncesi ve ölüm sonrası yaşam kültürü yönlerinde de zorlanmaktadır. Parapsikoloji böylesi bir zorlamanın ilk ürünü olan bilim dalı özelliğini taşımakta-dır. Gün geçtikçe hızı yükselen teknolojinin de desteğiyle yakın ge-lecekte geleneksel bilim anlayışının duvarlarında, daha çok gedik açılacağına benzemektedir.

Çağımızda bilimler ne kadar gelişim göstermiş olsa da, insan yapısı, davranışları, kısacası yaşam kültürüyle gizemini (esrarını) ko-rumaktadır. İnsanın dışındaki tüm canlılar, doğada yaşamlarında ha-zır buldukları kendi kültür çevresinde, onun yasalarına uygun dav-ranışlarla uyum sağlarken; insan bir yandan kendi kültür çevresinin yaratıcısı olmakta; diğer yandan bu yarattığı kültürel çevrenin karşı-sına, kendi özkişisel yaşam çevresiyle baş da kaldırabilmektedir. Başka deyişle kendi yarattığını, yine kendisi beğenmeyip, sürekli değiştirmeye çalışmaktadır ki, bunun dış kültür çevresindeki adı kal-kınma olurken, iç kültür çevresindeki; gelişme (tekamül) olmaktadır.

İNSAN YAŞAMINDA ÖZGÜRLÜK

Canlılar dünyasında insan, gerek fiziksel yapı özellikleri, gerek kişilik ve davranışlarının kaynağı olan ruhsal yapısı bakımından ÖZGÜN (orijinal) bir canlıdır. İkiz olarak dünyaya gelen insanlar bile, birbirlerine çok yakın fiziksel benzerlikleri yanında; kişiliklerini be-lirginleştiren duygu, düşünce, davranışları açısından sanki bu ben-zerliği yadsırcasına (inkâr edercesine) farklılıklar ortaya koyarlar. İn-

sanlığın binlerce yıllık geçmişi içinde, bugüne kadar birbirinin tıpkısı iki insanın bulunduğuna ilişkin herhangi tarihsel bir kanıt (delile) rastlanmamıştır.

Birey olarak, doğumdan ölümüne kadar yaşamını özgünlük temeli üzerinde sürdüren insan; toplumsal yaşamın yönetiminde ve toplumbilimlerin karşısında, bu özgünlüğü bir bakıma hiçe sayılırcasına benzerlik sınırları içinde görülmeye çalışılmaktadır. Başta devlet olmak üzere, toplumları yönetmekle görevli örgütler, koşullarını kendilerinin belirledikleri kalıplaşmış yaşam biçimiyle insanların karşısına çıkmaktadırlar. Öte yandan, ulusal kültür düzeyinden, bölge, yöre, aile kültür ortamlarına kadar uzanan toplumsal yaşam çizgilerinde geliştirilmiş inançlar, değerler, gelenek ve görenekler, bu ortamlarda yaşama savaşı veren insanların kişiliklerini, tüm duygu, düşünce ve davranışlarıyla belli kalıpların içine almayı öngörmekte; direnenleri kültürel çevrelerinin dışına çıkarmakta veya ölümle bile cezalandırabilmektedirler.

Yönetim ve toplumsal yaşam kültüründe tüm bunlar olurken; insanın doğal özgünlük temelini dayalı yapısının karşısına toplumbilimler de çıkmaktadır. Bu bilimlerin büyük uğraş alanlarından birisi de; insanların sınırları belirlenmiş çeşitli yaşam ortamlarında, birbirlerine benzer olarak ortaya koydukları duygu, düşünce ve davranışları saptayıp, bunları bilimin yasaları içine almaya çalışmaktadır.

Yaşamı doğal özgünlüğü ile toplumsal benzerliği arasına sıkışmış olan insan, acaba bu ikilemden kendisini nasıl kurtaracaktır? Çeşitli yetki kaynaklarını kullanarak, aileden ulusa kadar uzanan örgütsel yaşam türlerinde, insanları kendi bencil kişiliklerini tutsak etmeye çabalayan sözüm ona yöneticilerin, insanları gütmeye yolundaki baskılarına nasıl son verilecektir? Değişik siyaset alanlarında oy toplama uğruna, bir yanda demokrasi, hak, hukuk, eşitlik söylevleri verilirken; diğer yanda başta televizyon ve benzeri kitle iletişim araçlarıyla, insanları "sürüleştirme" kültürünün önüne hangi tutumlarla karşı çıkılacaktır? Bütün bunlar yetmiyomuş gibi, insanın kendi yarattığı, ancak şu sıralarda onu yaşamdan silip, sıradan bir canlı durumuna sokmaya çalışırcasına hızını arttıran teknolojik gelişmenin yönü, insanın kişiliğindeki doğal özgünlüğe nasıl bağlanacak? Bir yandan dinler, insanları belli inanış kalıpları içine almaya; toplumbilimler belli yaşam ve düşünüş biçimlerine sokmaya çalışırken; diğer yanda fen bilimleri ve teknoloji de onları basit canlılar düzeyine indirme savaşımı vermektedir.

Tüm bunlarla, kendi doğal özgünlüğümüzün karşısına geçip, bir bakıma kendi sonumuzu, yine kendimiz hazırladığına göre, acaba önümüzdeki yılları hiçbir çıkış yolu bulamadan mı geçireceğiz? Kısacası, kendi kendimize bu "kara yazgıya" teslim mi olacağız? Evrenin içinde insanın yapısını, konumunu, geçmişini, şimdiki bilinç düzeyimizle bile şöyle bir gözden geçirdiğimizde, bu "varlığın" akla sığmayan üstünlüğü karşısında ürkütücü bir hayranlığa kapılmamak elde değil. Yaraticısı kendi de olsa, herhalde insanını doğası, yapısındaki bu özgünlüğün yokedilmesine seyirci kalmayacak, insan kesinlikle içine düştüğü bu çıkmazdan kurtulacaktır. Bunda da yararlanacağı en büyük güç, kuşkusuz DÜŞÜNCE olmaktadır.

TOPLU YAŞAMDAN BİREYSEL YAŞAMA

Doğanın birey olarak insana tanıdığı yaşama özgünlüğünü, toplu yaşama çevirme çabaları karşısında insanın kendine dönüp, ondan alacağı yeni güçle, toplumsal yaşamında yarattığı sözkonusu sorunların üzerine gitme zorunluluğu çıkmaktadır.

Daha önce sözünü ettiğimiz dış yaşam kültüründe, insanı yönetme kolaylığı sağladığı için, yaşamı toplulaştırma yönünde dinden, bilimden, gelenek ve göreneklere kaynaklanan kurumsal, kültürel çabalara karşı; iç yaşam kültürümüzde doğamızın bize tanıdığı yaşam özgünlüğünün (orijinalliğinin) gücünü sürdürücü önlemlere (tedbirlere) başvurabiliriz ki; yaşambilim diye öne sürdüğümüz yeni bilim dalı anlayışının üzerine düşen en büyük görevlerden birisi de buna yardımcı olmaktadır.

Toplu yaşamdan, bireysel yaşama geçiş olgusunu düşünürken, dikkat edilmesi gereken bir nokta da, bunun toplum halinde yaşama gerçeğiyle çelişen bir durum olmadığını kavramaktır. Burada "toplu yaşam" sözü ile "toplumsal yaşam" sözü arasındaki ayrımı gözardı etmemek gerekiyor. Bilindiği gibi insan aynı zamanda toplumsal bir varlıktır. Başka deyişle, toplum olgusu içinde yaşayan bir canlıdır. Dış yaşam kültürümüzü toplum, iç yaşam kültürümüzü kişiliğimiz oluşturur. Yaşam dengemiz, toplum yaşayışının karşısına çıkan kişiliğimiz ile kişiliğimizin karşısına çıkan toplum yaşayışının arasında bir yerde sağlanır. Doğamızın istediği biçimde yaşama toplum; toplumun istediği biçimde yaşama koşuluna da doğamız karşı çıkar. Başka deyişle toplum, insan yaşamını toplulaştırma (anonimleştirme) çabası güderken; doğamız yaşamın özgünlüğü temelinde, onu birey-

selleştirme yönüne götürmeye çalışır. Biraz önce sözünü ettiğimiz yaşam dengesi, şu sorular çevresinde oluşma noktaları arayacaktır.

- Her zaman ve her konuda toplumun istediği biçimde mi yaşayacağız?
- Toplumsal çevremizi, kendi istediğimize uygun bir yaşam kültürü içine mi sokmaya çalışacağız?
- Yaşamımızı toplulaştırma çabası içinde görülen toplum kültürü karşısında; bize sürekli özgürlüğümüzü ve birey olduğumuzu anımsatan doğal iç yaşam kültürümüzü de ortaya koyabileceğimiz ortamlar yaratamaz veya bulamaz mıyız?
- Toplu yaşam ile bireysel yaşam arasındaki geçiş yerlerini ne toplumun, ne de doğamızın saldırısına uğramayacağı hangi konularda belirleyebileceğiz?
- Toplumsal yaşama girerken toplulaştırma baskısından; bireysel yaşama geçerken, toplum dışı kalma, yabancılaşma, kimsesizleşme, yaşamda tek başına kalma, vb. kişilik çıkmazlarından kendimizi nasıl kurtaracağız?
- Yakın, uzak yönetim çevrelerinde **yöneten** olarak, insanlara doğalarının özgün birey olma hakkını nasıl tanıyacağız? Öte yandan, aynı çevrelerde **yönetilen** olarak, bireyliğimizden vazgeçmeden, yönetimin öngördüğü toplumsal yaşama; bu yaşamın toplulaştırma baskısına karşın (rağmen) nasıl katılacağız?

Kuşkusuz sorular daha uzayabilir. Herkesin yaşamında bu sorular, değişik sayı, biçim ve içerikte, biz üzerinde düşünsek de, düşünmesek de yer almaktadır. Bunlara kimler nasıl yanıtlar bulmuşlar veya hangilerine bulmuş, hangilerine bulamamışlar, bilemeyiz. Hiç yanıt bulamamışlarsa ne olmuştur? Kimse dünyada yaşamsız kalmadığına göre, ya toplu yaşamın kişiliklerini yok sayıcı tutumu içinde kalmışlar, ya da bireyselleşeceğim diye toplumun uzağına düşmüşlerdir.

İnsan yaşamının özgünlüğünü koruyucu bir yaşam dengesi sağlamak sanırız yaşambilimin uğraşacağı sorun alanlarının başında gelecektir. Dillimizden hiç düşürmediğimiz, "mutluluk" denilen; yaşamın "bayram şekeri", aslında insanın özgünlüğüne uygun bir yaşam dengesini tüm ömründe gerçekleştirme başarısından başka birşey olmasa gerek.

ÖZKİŞİSEL YAŞAM

Yaşam sözcüğü, önüne çeşitli tanımlayıcılar getirilerek anlamı genişletebilen, çok zengin bir kavramdır. Dilimizde böylesi sözcüklerin başlıcaları arasında toplumsal, örgütsel, sınıfsal, kültürel, kişisel yer almaktadır. Bunların herbiri sosyoloji, psikoloji, sosyal psikoloji, kültürel antropoloji denilen ve hepsi DAVRANIŞ BİLİMLERİ çatısı altında toplanan anabilim dallarının temel kavramlarından olmaktadır. Ayrıca hepsinin birbirleriyle de sıkı anlam bağları bulunmaktadır. Bunların herhangi biriyle ilgili bir incelemeye girişildiğinde, diğerleri gözardı edilirse, varılan sonuçlarda yanılığın payı büyükmektedir.

Sözü edilen ÖZKİŞİSEL YAŞAM, bireyin içinde doğum öncesi ve ölüm sonrası da olmak üzere, tüm yaşamını kapsamaktadır. Burada öncelikle, yaşamın kişiselliği ve özkışıselliği üzerinde durma gereği çıkmaktadır. Örneğin günlük yaşayışımızda, bunun değişik konulardaki kişiselliğinden söz ederken, acaba anlatmak istediğimiz nedir? Sık sık bu benim kişisel sorunum, kişisel tutumum, kişisel eşyam, kişisel sorumluluğum veya genelde kişisel yaşamım derken; çoğu kez başkalarına "bana karışmayın" iletisi (mesajı) verilmektedir. Başka deyişle birey, toplumun hangi tür yaşayışı içinde bulunursa bulunsun, çevresindekilere karşı konumunda bir kişisellik" vurgulamasına giriştiğinde, bununla yaşamına bir bağımsızlık ve özgürlük çerçevesi getirmektedir. Acaba insanlar neden böyle bir vurgulamayı çevresindekilere yapmak zorunda kalmaktadır? Hangi toplumsal baskılar buna yolaçmaktadır? Herkes böyle bir kişisellik vurgulaması yapacak güçte midir? Bireyde kişiselliği öne çıkaran kişilik, gücünü nereden almaktadır? Kişilik ve kişisellik, hangi bağlamda birbirleriyle neden-sonuç ilişkileri içinde bulunmaktadır? Bağımsızlık ve özgürlük kavramlarının karşıtları olan, "bağımlılık" ve "tutsaklık", nasıl oluyor da, sadece bireylerin değil, sırasında ulusların bile değiştiremedikleri yazgılarını oluşturuyor? İnsanlar birbirlerine "kişisellik" hakkını tanımazken, bunun haklı gerekçeleri olarak neleri öne sürmektedir? Neden bağımsızlık ve özgürlük insanlara pahalıya mal olmaktadır? Şimdiye kadar insanlık tarihinde, bu alanda sağlanan ilerlemelerin niteliği ve düzeyi nasıl bir durumu ortaya koymaktadır? Kendi yaşam tarihimize gözdattığımızda, bu konuda aldığımız yol ne kadardır?

Buraya kadar sıraladığımız, genelde kişisel yaşam kavramına bağlı böylesi sorulara yanıt arandığında, yapacağımız açıklamalar, kuşkusuz hepimizin kişisel yaşam olarak tanımlamaya çalıştığımızı olgunun en azından kalın çizgilerini belirginleştirecektir.

KİŞİSELLİKTEN ÖZE GİDEN YOL

Yaşamın kişiselliğine “öz” kavramının katılması, ilk bakışta sanki duruma biraz daha açıklık getirmek izlenimini veriyor ise de, aslında yaşam serüvenimiz, tersine hem ilginç, hem çapraşık bir yola girmektedir.

Başlangıçta belirttiğimiz yaşamın kişiselliği, toplumda başkalarına karşı bir bağımsızlık ve özgürlük vurgulamasına dönüşürken; özkışisel yaşam, bunun toplumsal çevreden soyutlanması anlamını içermektedir. Ancak, bunun, kişinin kendisini çevreden uzaklaştırıp, giderek topluma küsüp, başkalarıyla her türlü ilişkisini kesme anlamına gelmediğini öncelikle belirtmek isteriz. Böyle bir durum, insan için değil özkışisellik, yaşamın kişiselliğinin bile sorgulanır konumda bulunmasını doğurur. Bireyin yaşamının kişisellik boyutu, onu toplum karşısında “kişilik kanıtlamasına” götürürken; özkışisellik kendi iç dünyasında duyumsadığı yaşamın “benlik bilincine” götürür. YUNUS EMRE, “bir ben vardır bende, benden içeri” derken; kanımızca bireyin dışa açık üç boyutlu, beş duyulu kişisel yaşamı karşısında; kimsenin kolay kolay içinden çıkamadığı, AŞIK VEYSEL’in ünlü “uzun ince yoldaki” gizemli (esrarlı) **özkışisel yaşam** kapısını aralamaktadır.

Bireyin, kısaca kendine dönük yaşamı diyebileceğimiz özkışisel yaşamı, onu herşeyden önce evrendeki konumu üzerinde sorguya çekmektedir. Ben kimim? Nereden geldim, nereye gidiyorum? Bu dünyada işim ne? Niçin bu ortamda gözlerimi açtım? Çevremdekilerden ne istiyorum, onlar benden ne bekliyor? Bugüne kadar neleri başardım, neleri başaramadım? Başarısızlıklarımın bana dönük yönleri var mıydı, yoksa hepsi benim dışımdaki etkenlerin sonucu muydu?

Yine zaman zaman belki farkında olmadan yaptığımız bütün bu iç sorgulama ya da hesaplaşmalar, bireyin elle tutulur, gözle görülür fiziksel yaşamı yanında, çoğu kez ona yön veren özkışisel bir yaşamın da olduğunu en açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bizi sırasında “kişisellik” vurgulaması ile bağımsızlık ve özgürlük arayışlarına iten toplumsal yaşayışımızda, böyle bir üstünlüğü gerektiğinde büyük “mücadeleler” sonucu elde etsek bile; bunu özkışisellik yaşamımızda da kendiliğinden sağlandığını ne yazık ki aynı biçimde ileri süremeyebiliriz. Başka deyişle, toplumda her türlü varlığı ilişkileri, orunu (mekan) ile yüksek bir yaşam düzeyi sağlayıp, bunda kişisellik vurgulamasını, “bağımsızım ve özgürüm” diyebilecek

üstünlükte ortaya koyabilen kişi; “madalyonun arka yüzü” olan özkişisel yaşamında, bunun tam tersi “bağımlı ve tutsak” olabilmektedir.

Sözgelimi kişisel yaşamında, “kin”, “nefret” ve “kıskançlık” duygularının yüksek gücüyle, kimsede “intikamını” bırakmayan, başka deyişle herkesten “öcünü alan” kişi, görünüşte bu başarısından doyum sağlayıp, giderek yakın çevresinin beğenisini bile kazansa, acaba sözkonusu birey, eğer biraz özkişisel yaşambilinci varsa, görünüşteki bu üstün başarısını, ne dereceye kadar benimseyebilir? Daha doğrusu, yukarıda belirttiğimiz “ego” denilen altbenliğin, bu yoğun yakıcı güçlerinin odaklandığı insanın kişiliğinde, “taş taş üstünde bırakmayan” savaş başarısında, nasıl “bağımsızlık ve özgürlük” yolunun izlerini bulabilir? Tersine, dışarıya çıktıklarında ortalığı yangın yerine çeviren bu kavurucu güçler, sahibinin kişiliğini de tutuşturup, onun özkişisel yaşamının insanlı değerlerini yerle bir etmezler mi?

Buradan görülmektedir ki, insan yaşamında kişisellikten öze giden yol, çoğu kez “cennetin pırlanta taşları” ile değil, “cehennemin kor ateşiyle” kaplıdır. Dünyadaki tüm doğal ve toplumsal bilimler, insanın kişisel yaşamına girebilmekte, onun bu yaşamda sorunlarından kurtarmaya çalışmaktadırlar. Ancak ne var ki sadece yayınları kütüphanelerde milyonları bulan sözkonusu bilimler, insanın özkişisel yaşam kapısının önüne gelince durmakta, içeriye girememektedirler. Ünlü halk düşünürü NASREDDİN HOCA'nın yüzüğünü karanlık yerde düşürüp, kaybettiği halde, onu gün ışığı olan yerde araması gibi, sayısı her geçen gün artan bilim dalları da henüz insanın özkişisel yaşamın karanlıklarında yitirdiği değerleri, söyleşi biçiminde sizlere kaba çizgileriyle niteliğini açıklama çabasını gösterdiğim YAŞAMBİLİM, kendisine konu olarak bireyin özkişisel yaşam ilişkilerini seçmiş bulunmakta, kısacası şimdilik bir “kibrit” aydınlığında bile olsa, NASREDDİN HOCA'nın karanlık yerde yitirdiği yüzüğüne ışık tutmaktadır. Umarım şimdilik yeni çakılan bu kibrit, yakın gelecekte ışığından çok kişinin yararlanabileceği güçlü bir fenera dönüşür.

YAŞAMIN YÖNETİMİ

Yönetim nedir? Neden çıkmıştır? sorularına, yönetim bilimi açısından, giriş niteliğinde şöyle bir açıklama getirebiliriz:

Toplumsal bir yaratık olarak tanımlanan insan için yönetim eyleminin, insanlık tarihi ile birlikte başladığını öne sürmek, kanıtlan-

ması gereken bir sav olmaktan çok, bilinmesi zorunlu bir gerçek niteliği taşımaktadır. Nitekim bugün, "toplum" denilen olgunun temelinde yönetim yer almaktadır. Yönetim ögesini toplumdan çıkardığımızda, ortaya çıkan durumu ancak "kalabalık" sözcüğü ile anlatabiliriz. Bu bakımdan yeryüzünde toplumsal yaşantıyla birlikte, yönetimin de doğduğu açık bir gerçektir. Öte yandan toplum dışında, kadın ve erkeğin, doğa kuralları gereği, bir arada bulunması zorunluluğuna dayanan aile düzeni de aslında, doğa koşullarının ortaya çıkardığı, insanlığın en ilkel yönetim birliğinden başka birşey değildir. Buradan çıkaracağımız sonuç ise, insanların yaşama savaşımını (mücadelelerini) ancak belli bir yönetim süreci içinde sürdürebildikleri, bu sürecin dışına çıktıklarında, doğanın koşullarına karşı fazla bir direnç göstermeyip, kısa bir süre sonra, kesinlikle yaşama güçlerini yitireceklerdir.

İnsanın değil sadece canlı olarak yaşaması, toplumsal ortamlarda da varlığını sürdürmesi açısından **yönetim**, onun temel **yaşam kurumu** olmaktadır.

Yönetim, en yalın anlamıyla, bir amaca ulaşma yolunda girilen iş ve eylemlerin toplamıdır. Yönetim süreci iki tür insanı yaratır. Bunlar **yöneticiler** ile **yönetilenlerdir**. Bireyin yaşamında, çeşitli zaman ve ortamlarda, birlikte veya ayrı ayrı bulunduğu konumlardan biri **yönetmek** ise diğeri **yönetilmektir**. Buradan yola çıkarak, daha önce çeşitli biçimlerde yaptığımız insan tanımına bir yenisini daha katabiliriz, şöyle ki:

İnsan, yaşamı yönetmek ve yönetilmek eylemi içinde geçen bir canlıdır.

Kısacası, birey ağlayarak gözünü açtığı dünya yaşamında, karşısında toplumsal eylem olarak önce **yönetimi** görmekte ve tanımaktadır.

İNSANIN YÖNETİM KAVGASI

İnsan doğar doğmaz, çevresindeki kişileri, başka deyişle ailesini doğal ihtiyaçlarının karşılanması yönünde hizmete koşar. Bir bakıma onları yönetir. Böylesi bir yönetme eyleminin, toplumsal bilimler arasında yer alan yönetim bilimi açısından bir anlamı yoktur, ancak yaşambilim yönünden anlamı büyüktür. Eğer yönetim bir başka açıdan, insanlara iş yaptırtma sanatı ise, yeni doğmuş bir bebek, doğanın o

akıllara durgunluk veren zeka ve düzeninin gücüyle, ağlayarak her istediğini çevresindekilere yaptırtır. Sanatın kaynağının "doğa" olduğu, buradan da çok iyi görülmektedir. Dolayısıyla yönetim, bilim yönüyle insan aklına, sanat yönüyle de doğaya bağlı kalmaktadır. Doğa yaratıcı ve yokedici güçleri yapısında birlikte bulundurduğundan, yönetim aynı zamanda insanın, doğadaki yokedici güçlere karşı kendisini var etme kavgasını verdiği çok önemli eylem olmaktadır.

Bireyin yöneten ve yönetilen konularında, toplumsal yaşamda verdiği yönetim kavgası, aslında kendi benliğinde de bütün şiddetiyle sürmektedir. Toplumsal kimliğiyle yönetim bilimi, diğer benzer bilim dalları gibi, insanın kendi içinde geçirdiği yönetim kavgasına karışmamakta, bunun sonucu onun kişiliğinin topluma açılan kapısı önünde beklemektedir. Aslında bu kapının eşliğinden içeriye girme girişimini, parapsikolojiden başka bilinen hiçbir bilim dalı gerçekleştirmiş değildir. Ancak onu bile, her geçen gün insanı biraz daha buyruğu altına alan teknolojinin doyumsuz amaçları yönünde yapılandırma çabaları görülmektedir. Kısacası, gelecek yüzyılda, insanların parapsikoloji laboratuvarlarında bir "deney hayvanı" kimliğiyle, "Fen" bilimlerinin teknolojiye bağlı amaçları doğrultusunda kullanılma biçimine sokulacağı günler pek uzakta görülmemektedir.

Oysa bilinen gerçek, araçların sürülüp, hayvanların güdülüp, insanların yönetildiğidir. Yönetim kavgası özünde insanın, içiyle, dışıyla "insan olma" kavgasıdır. Bu kavgadan yorulup, yaşamımızı "bilgisayarların" buyruğuna verecek olursak, sonunda "Canlı doğamızı" değil ama, insanlık doğamızı" karşımızda buluruz. İnsanın özünde doğayla savaşımlı, onunla bir "uzlaşma" çizgisine gelmekten başka birşey değildir. Atasözlerimizde toplumsal yaşamımız için söylenmiş "çekişmeden pekişme olmaz" sözü, insanın doğayla çatışmasında da geçerlidir. Ancak, çatışma, yoketme demek değildir. Her çatıştığımızı yoketmeye kalkarsak, ortada insanlık denilen kavram kalmaz. Buna da başta, içinde yaşadığımız her türlü doğa olgusu karşı çıkacak, bizim kendi kendimizi de yoketmemize izin vermeyecektir. Arkeolojik kazı ve incelemelerde toprağın altından çıkan uygarlıklar, bunun en canlı tanıklarındır.

YÖNETMEK VE YÖNETİLMEK

İnsan olarak biz neyi yönetiriz? Ne bizi yönetir? dikkat edilirse burada "kim" sözcüğü kullanılmamıştır. Çünkü bu soruları yönetim

bilimi, toplumsallığı nedeniyle “kim” sözcüğüyle düzenler. Oysa yaşam bilim için kendi dışımızdakiler değil, biz önemlidiriz. Böyle olunca da bizi, daha doğrusu kendimizi, neyin yönettiği; bizim ya da kendimizin neyi yönettiği önem taşımaktadır.

Yönetmek, ister kendimiz, ister başkaları için olsun, bir iş ya da eylemi yerine getirmede, “güç kullanmak” anlamını içerir. Başkaları için kullanılıyorsa, bu gücün adı yetki, kendimiz için ise istenç (irade) olur. Toplumsal yaşamımızda, kendimizi yönetmek başarısını gösteremeyip, bu yetkiyi başkalarına verebiliriz ki, bunun bizde yol açacağı sonuç, “kişilik kaybıdır”. Birey, başarısız yaşam ilişkileri sonunda, daha doğrusu toplum içinde kendisini iyi yönetememesi sonunda, “toplumsal kişiliğini” yitirirse, o vakit artık diğer canlılardan farksız, giderek onlardan da geri bir yaşam düzeyine inmiş olur. Böyle sorunlarla psikoloji, psikiyatri gibi bilimler uğraşmaktadır. Ancak yaşam bilim açısından konu, bu kadar kolay anlaşılır bir gerçeği göstermez. Kendi özkişisel yaşamımızda, doğal kişiliğimizi oluşturan güçleri iyi yönetemeyip, doğanın içimizdeki yokedici güçlerine yenik düşerek, insanlık çizgisinin dışına düşersek, ne olacak? Başka deyişle kendi özsaygımızı yitirirsek, bu sorunu nasıl çözeriz veya bu duruma nasıl düşmeyiz? Böyle bir sorunun yanıtı, kuşkusuz hemen verilemeyecektir. Yalnız, ayrıntılarını sonra ele almak koşuluyla, şöyle bir saptama yapılabilir: İnsanın, özkişisel yaşamında kendini yönetme başarısı, alt ve üst benliklerine bağlı güçleri, doğal benliğinde, istencinin denetimi altında, belli bir kişiliği geliştirme amacıyla eşanlamlıdır.

Yönetmek, yönetilmek değil, sadece insanın, evrenin (kosmos) büyük “mücadelesi”. Bunlar olmazsa ne olur? Tek yanıt, bir “hiç” bile olamayız. Öyleyse, “mücadeleye” devam.

YAŞAM VE İLETİŞİM

İletişim sözcüğü, gerek dünyada gerek toplumumuzda tıpkı yönetim gibi, yaşama insanın doğuşuyla girmiş ancak kavramlaştırılması, içinde bulunduğumuz yüzyılın sonlarına kadar gecikmiş sözcüklerden olmuştur.

20. yüzyılın sonuna doğru, birbirleriyle yarışarcasına hızlarını arttıran teknolojik ve toplumsal gelişmeler, kuşkusuz onları dengelemeye çalışan bilimi de yeni alanlara ve devingen (dinamik) boyutlara

sokmaktadır. Önce mühendislikte "komünikasyon" terimiyle Türkiye'ye giren, sonra basın-yayın alanının "haberleşme" kavramıyla birleşerek İLETİŞİM adını alan bilim alanı, günümüzde toplumsal ve kültürel gelişmenin hem yaratıcısı, hem geliştiricisi olan çağdaş kavramların başında gelmektedir.

"İletişim nedir?" sorusuna, çeşitli açıklama ve tanımlamalar getirilmiştir. Bunlardan bazılarını burada belirtmeyi, bir fikir edinilmesi bakımından yararlı bulmaktayım:

- İletişim, iki veya daha çok insan arasında anlaşma için gerçekleştirilen değişimdir.
- İletişim düşüncelerin, kanıların veya bilginin; söz, yazı veya işaretler yoluyla değişim ve paylaşımıdır.
- İletişim, organizmanın herhangi bir bölümünde, istedik belli davranışları ortaya çıkarabilmek için, çevresel uyaranların düzenlenmesidir.
- İletişim semboller yoluyla gerçekleşen bir etkileşim ve bağlı olarak etkileşimin bir altbaşlığıdır.
- İnsanlar arasında duygu ve düşüncelerin akışıdır.
- Bir kimsenin düşüncelerini ve duygularını diğerlerine açık seçik olarak belirtmesi sürecidir.
- İletişim, organizmanın herhangi bir bölümünde, istedik belli davranışları ortaya çıkarabilmek için, çevresel uyaranların düzenlenmesidir.
- İletişim, semboller yoluyla gerçekleşen bir etkileşim ve bağlı olarak etkileşimin bir altbaşlığıdır.
- İnsanlar arasında duygu ve düşüncelerin akışıdır.
- Bir kimsenin düşüncelerini ve duygularını diğerlerine açık seçik olarak belirtmesi sürecidir.
- Bireyler arasında anlamları ortak kılma sürecidir.
- Bir kaynağın bir iletiyi (mesajı), bir oluk (kanal) üzerinden bir alıcıya iletmesi sürecidir.

İLETİŞİM SÜRECİNİN ÖGELERİ

İletişim sürecinde yer alan, iletişimin temel ögeleri şunlardır:

— KAYNAK

En yalın anlamıyla KAYNAK, iletişim sürecini başlatan, iletiyi gönderen ögedir.

— İLETİ (MESAJ)

Kaynaktan alıcıya gönderilen bir uyarı, düşünce, duygu, kanı ya da bilginin kaynak tarafından kodlanmış durumudur.

— KODLAMA

Bir bilginin, düşüncenin, duygunun veya kanının iletme uygun hazır bir ileti biçimine dönüştürülmesidir.

— KODAÇMA

Alıcıya ulaşan ve alınan bir uyarının, başka deyişle iletinin, yorumlanarak anlamlı bir biçime sokulmasıdır.

— OLUK (KANAL)

İletiyi kaynaktan alıcıya götüren araçtır.

— ALICI

Kaynağın gönderildiği iletinin hedefidir.

— İLETİNİN ETKİLERİ

Kaynaktan çıkan iletinin, alıcıya yolaçtığı değişmelerdir.

— YANSIMA

Kaynağın alıcıdan aldığı tepkilerdir. Tek yönlü iletişimde, kaynak bunu istemez. Temel öğelerini çok kısa belirttiğimiz iletişim sürecinin daha iyi açıklanabilmesi için kuşkusuz SÜREÇ sözcüğü üzerinde de durmak gerekecektir. Bu sözcük için de şöyle tanımlamalar getirilmiştir:

—Durumdan duruma geçerek ortaya çıkan şey.

—Belli bir sonuca ulaşan düşünce akışı.

—Olayların ya da işlemlerin belli bir sonuca doğru gidişi.

- Bir olayın düzenli olarak ve birbirini izleyen değinmelerle gelişmesi, başka bir olaya dönüşmesi.
- Zaman içinde sürekli değişen bir olgu.
- Süregelen herhangi bir durum.

YAŞAMIN İLETİŞİM BOYUTLARI

İnsan yaşamında iletişimin ne derece önemli bir yer tuttuğu, yukarıdaki kısa açıklamalarımızdan sanırsız anlaşılmaktadır. Hatta öyle ki, yaşam iletişimden başka bir şey değildir denilse, bunda o kadar büyük bir terslik olmayacaktır.

Yönetim gibi, iletişim de bir bilim alanı olduğundan, onun da insan yaşamıyla bağıntısını kurmaya çalışırken, bireyin iç ve dış yaşamları arasındaki ayrımı çok iyi gözetmek gereği çıkmaktadır. Başka deyişle, özkişisel yaşamın iletişimi ile toplumsal yaşamınki arasında, konu, sorun ve yorum bağlamında oldukça değişik iletişim boyutları belirmektedir. Aynı durum kuşkusuz yönetim için de sözkonusudur.

Gerek yönetimin, gerek iletişimin insanın özkişisel yaşamı ile toplumsal yaşamı içinde tek başına ve karşılıklı konumlarını açıklığa kavuşturacak yorumları; biraz sonra ana çizgileriyle tanım ve işlevlerini belirtmeye çalışacağımız YAŞAMBİLİMİN izinde yolalarırken çok daha iyi boyutlandırabileceğiz. Şimdilik iletişimin toplumsal bilim alanı olarak temel bazı kavramlarında açıklığa kavuşmayı, ileride kendi yaşamlarımızda bir düşünce beraberliği sağlamak bakımından yararlı bulduk. Umarım, yaşamlarımızın kavşak noktalarında sözkonusu kavramlar hepimize yol gösterici olur.

YAŞAMBİLİMİN TANIMI

Kısaca anımsamak gerekirse, buraya kadarki açıklamalarımızda yaşam, bilim, yaşambilim düşüncesi, yaşam kurmak, yaşam biçimleri, yaşam kültürü, insan yaşamında özgünlük, özkişisel yaşam, yaşamın yönetimi, yaşam ve iletişim konularını ana çizgileriyle gözden geçirmeye çalıştık. Bunları yaparken de, bazı değişik insan tanımları üzerinde durduk, şöyleki:

- İNSAN, kendi yaşamı hakkında kendisinin karar verebildiği canlıdır.

- İNSAN, toplumsal canlıdır.
- İNSAN, düşünen hayvandır.
- İNSAN, canı sıkılabilen bir canlıdır.
- İNSAN, gerektiğinde veya istendiğinde kendi yaşamına, yine kendisinin son verebildiği bir canlıdır.
- İNSAN, kültürel bir varlıktır.
- İNSAN, gerek fiziksel yapı özellikleri, gerek kişilik ve davranışlarının kaynağı olan ruhsal yapısı bakımından ÖZGÜN (ORİJİNAL) bir canlıdır.

Kuşkusuz insanın tanımları bu kadarla bitmiyor. Çeşitli düşünce, bilim ve sanat alanlarının kendine özgü değişik insan tanımları bulunabiliyor. Tanımı bu denli çok bir varlığın yaşamını bilim konusu yaparken, kanımızca üzerinde durulması gereken en önemli nokta, insan için yapılan veya yaptığımız tanımların, hangi boyutlarda kendimize dönük, hangilerinde kendimizin dışında ele alındığıdır. Başka deyişle, insana nerelerde kendimizden, nerelerde kendi dışımızdan bakıyoruz, buna biraz dikkat etmek gerekecektir. Sözelimi yukarıdaki tanımlardan; “İNSAN, toplumsal bir canlıdır” tanımı ile “İnsan, canı sıkılabilen bir canlıdır” tanımı arasında önemli bir bakış açısı farkı vardır. Birincisinde insana toplum içinde bakılırken; ikincisinde taşıdığı can açısından bakılmaktadır.

Geleneksel bilim anlayışı bakımından, insan çevresinde değişik yön ve yollarda dolaşarak, onunla yaşam veya yaşamları arasındaki bağılılığı, iki çubuğu birbirlerine bir iple sıkı sıkıya sararcasına, çok sayıda tanımlarla kurabilir ya da görebiliriz. Ancak böyle bir yaklaşımla, insana ne kadar ulaşabiliriz? Bilim, burada insana, yaptığı tanımlarla “işte sen busun” derken, biraz acımasız olmamakta mıdır? Biz hep kendimizi, kendi dışımızda yapılan tanımlarla anlayıp, kavramaya zorunlu muyuz? Herkesin, kendine göre, yine kendisi için yapabileceği bir insan tanımı olamaz mı? Aslında bugün, yaşamıyla arasında, üstesinden gelemediği sorunları bulunan insanların asıl sıkıştığı nokta, kendisine uygun düşen bir insan tanımı yapamayışlarından değil midir? Günümüzdeki başka psikoloji olmak üzere, birçok bilim dalının önünde duran, çağın insanının en çetin sorunlarından olan “kimlik bunalımı”, başka deyişle bireyin yanıtını bir türlü bulamadığı “ben kimim” sorusu, yaşamında kendisi için bir insan tanımı yap-

mamasından ileri gelmiyor mu? Eğer böyleyse, o vakit yapılacak olan ilk iş, bireye tezelden kendi yaşamında kullanabileceği ve yaşamı değiştikçe, ona uygun olarak yenilerini yapabileceği bir "insan tanımı" düşünüş becerisini kendisine kazandırmaktır. Başka deyişle, onu bugüne kadar, çeşitli bilim dallarından yapılmış insan tanımı baskılarından kurtarmaktır. Denilebilir ki, bu tanımlar gereksiz mi, giderek zararlı mı? Asla, böyle bir sav ileri sürülemez. Bu yapılırsa ATATÜRK'ün de çok yerinde belirttiği gibi, yaşamda en gerçek yol gösterici olan bilimin ışığından insan yoksun kalır ki, bunun da **insanın yıkımı** anlamına geleceği açıktır. Öyleyse sözkonusu zıtlık nereden ileri geliyor? Burada bir çelişki yok mu? Özünde ne zıtlık, ne de çelişki var. Sadece düşülen bir yanlışlık ya da yanılgı var. "Nedir?" denirse, yanıt insanın toplum içindeki kişisel yaşamıyla kendi içindeki özkışisel yaşamını özdeşleştirmesi, kendi yaşamını toplumsal yaşamından ayıramamasıdır. Kısacası, "ben toplumda ne isem oyum", "bana çevremde nasıl bir tanım getiriyorlarsa, ben öyle bir insanım" demesidir ki, bir insanın kendisine bu kadar haksızlık yapmaması gerekir.

Öncelikle şunu kesinkes benimsemek zorundayız; "biz başkalarının gördüğü ya da tanımladığı gibi değil, kendimizin gördüğü ve tanımladığı bir insan olmak" durumundayız. Kişi için yaşam başarısı, başkalarının tanımladığı insan olmaktan çok, onların da benimsemek zorunda kalacakları kendi gördüğü ve tanımladığı insan olmaktadır. Ancak burada hemen belirtmek gerekir ki; böyle bir saptama, insanlara zorla kendisini benimsetmek, "işte ben böyleyim, ister beğenirsiniz, ister beğenmezsiniz" diyerek, kestirip atmak da değildir. O biraz, kaba deyişle "zorbaliğa" girer. Kuşkusuz bizim kendimizi beğenip, beğenmeme hakkımız olduğu gibi; başkalarının da bizi beğenip, beğenmeme hakları vardır. Hep başkalarının gördüğü veya görmek istediği gibi bir insan olursak kendimizi; hep kendimizin gördüğü veya görmek istediği gibi bir insan olursak toplumu kaybederiz. Birey için genelde yaşam başarısı, herhalde, insan konusunda kendisi için yaptığı iç tanım ile toplumda çok sayıda yapılan ve çeşitli bilim dalları tarafından önüne konulan dış tanım arasındaki iletişimi iyi kurmak; başka deyişle yaşamını ne zaman, hangi konum ve koşullarda iç insan tanımıyla, hangilerinde dış insan tanımıyla sürdüreceğini bilmektir. Böyle bir gerçeklik (realite), kişiden yaşamında, sözkonusu iki tanımın birbirini kesen noktaları ile birbirine giren ortak ilgi alanlarında, ikisi arasında uzlaşmayı ve yaşam dengesini sağlayacak bir yaşam başarısını göstermesini de ister.

Özetlemek gerekirse, aslında insanın tanımı, yaşambilim açısından bireyin yaşamının da tanımı anlamına gelmektedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz iç ve dış insan tanımları, aynı zamanda bireyin iç ve dış yaşamının yönetimi boyutlarını da ortaya koymaktadır. Özkişisel yaşam dediğimiz iç yaşam boyutunda da, üzerine bir yönetim anlayışı getirebileceğimiz ve kendimize göre, kendimiz için yapacağımız bir insan tanımına gereksinimi vardır. Sözkonusu tanımı yapmada, bilimin önümüze koyduğu, dış yaşama ilişkin insan tanımlarından yararlanmaya kalkarsak, daha önce tehlikesini belirttiğimiz özdeşleştirme çıkmazına kendimizi sokmuş oluruz. Kendi insan tanımımızı, kitaplardaki bilim yayınlarında değil, özyaşamımızdan yapmamız kaçınılmaz bir zorunluluktur. İşte bu noktada bize yol gösterecek bilim ya da bilim anlayışının adı YAŞAMBİLİM'dir. Peki, başlangıçta yapamayıp, ancak tanımlama giriminde bulunduğumuz bu YAŞAMBİLİM nedir? Bence şudur:

YAŞAMBİLİM

İnsanın özkişisel yaşamının yönetim ve iletişim süreç, konu, sorun ve yorumlarıyla uğraşan bir bilim alanıdır.

Bence bu ise, sizce nedir? Sizin yaptığınız veya yapacağınız tanımları da öğrenebilirsek, kuşkusuz birlikte çok değişik yaşambilim tanımları elde etmiş oluruz.

SONUÇ

Yönetim ve iletişim bilimleri bağlamında disiplinlerarası yeni bir bilim alanı olarak tanıtmaya çalıştığımız YAŞAMBİLİM üzerindeki incelemelerimizi, bundan sonra da sürdüreceğiz.

"Giriş niteliğindeki bu ilk çalışmanın sonucu olarak, şu görüşler üzerinde odaklanmamız olasıdır.

1 - Aslında YAŞAMBİLİM; bireyden başlayıp, onun en yakın çevresinden; örneğin aile, okul, işyeri, yaşanan yöre (köy, kasaba, kent) bölge, ülke, yabancı ülkeler düzeyine kadar çıkarılabilir. Bireyin özkişisel yaşamının yönetim ve iletişim boyutları üzerine ışık tutan yaşambilim; onun aile, okul, işyeri, yöre, bölge, ülke düzeyindeki yaşam alanlarını da aydınlatılabilir. Kısacası bireysel yaşambilim alanı yanında; örneğin aile yaşambilim, örgüt yaşambilimi, kent yaşambilimi ile ülke yaşambiliminden de sözedilebilir.

2- Yaşambiliminde özgün nokta; insanın ve katıldığı çevrelerin "kültür yaratıcı" niteliğinin her zaman gözönünde bulundurulmasıdır. Bu nedenle de, bireyden ülkeye kadar uzanan çizgide; insanların içinde yer aldığı kültür oluşumlarının; genel ya da evrensel özellikleri yanında "kişiselliklerinin" ve buna bağlı özgürlüklerinin de bulunacağını asla unutulmamalıdır. Sözgelimi KURGU'yu yayınlayan Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesinin kendi benzerleriyle birleştiği örgütsel yaşam kültürü boyutları olabildiği gibi; onlardan çok farklı kültürel yaşam özellikleri de vardır ki; örgütsel yaşambilime konu olabilecek olan da, bu özelliklerdir. Başka deyişle İletişim Bilimleri Fakültesinin kendi özkışisel yaşamının yönetim ve iletişim konu, sorun, ilke ve yasalarıdır.

3- Yaşambilime; geleneksel bilim anlayışıyla yaklaşmak insanı yanıltıcı sonuçlara yol açar. Çünkü geleneksel anlayışta; bilim insanın da, toplumun da dışında bir yerde tutulur. Sanki bilim, kendi uğraştığı alanlara insanın ve toplumun "zarar vermemesi" için herkes bilime yaklaşamaz; ancak onunla "bilim adamı" kimliğini edinmiş kişiler uğraşır. Dileyen bilim adamına danışıp, onun görüşlerinden yararlanır.

Bilimin günümüze kadar uzanan bu geleneksel anlayışı; kendi ölçüleri içinde doğrudur. Ancak ne var ki, Yunus'un dediği, "bilim aynı zamanda kişinin kendisini bilmesidir." Kişi herhalde kendi özkışisel yaşamını başkasından öğrenecek değildir. ATATÜRK'ün özdeyişleriyle "yaşamda en gerçek yol gösterici bilim" ise; kişinin, ailenin, örgütün, vb. bunu kendilerine göre düşünüp, uygulamaya koymaları gerekecektir ki; burada bilimin geleneksel "evrensel" anlayışından; "kişisellik" boyutuna inmek gerekecektir. Bunu da insana YAŞAMBİLİM en iyi biçimde sağlayacaktır kanısındayım.